

До разової спеціалізованої
вченої ради ID 12255
Національного наукового центру
«Інститут судових експертиз
ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»

РЕЦЕНЗІЯ

доктора юридичних наук, професора Петрової Ірини Анатоліївни на дисертацію Чалого Богдана Юрійовича з теми: «Використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право», за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність обраної теми дисертації. Економічна злочинність, як соціальне явище, характеризується цілим комплексом суспільно небезпечних наслідків, а тому вимагає своєчасного реагування, організації належної протидії з боку правоохоронних органів. В умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України відбулося суттєве ускладнення криміногенної ситуації, зростання кількості корисливо-насильницьких і майнових злочинів, зокрема – й у сфері господарських правовідносин. Війна посилила чинники правової невизначеності, знизила ефективність контролю з боку державних інституцій і створила додаткові можливості для недобросовісних суб'єктів, які вдаються до рейдерських дій. У цих умовах особливої актуальності набуває питання ефективного застосування механізмів виявлення, розслідування та доказування таких злочинів, зокрема із залученням спеціальних знань як одного з інструментів підвищення обґрунтованості й ефективності кримінального переслідування.

Одним із доволі поширених суспільно небезпечних явищ є рейдерство. Здебільшого вчені пропонують під механізмом учинення рейдерства розуміти кримінально-каране винне діяння, спрямоване на протиправне заволодіння чужою власністю, що може включати також і незаконні насильницькі або ненасильницькі дії, що спричиняють майнову та немайнову шкоду законним правам і інтересам суб'єктів господарювання, а також порушують у суспільстві правовідносини, пов'язані з власністю. У Кримінальному кодексі України

підхід до тлумачення кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством, є доволі широким і найбільш повно визначає ті з них, що притаманні злочинним угрупованням, які вдаються до реалізації злочинного умислу, пов'язаного із відчуженням будь-яких активів суб'єктів господарювання.

Аналізування сучасних тенденцій злочинної діяльності засвідчує, що проблематика протидії рейдерству залишається актуальною впродовж тривалого періоду часу. У контексті забезпечення ефективного розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством, важливо використовувати усі передбачені кримінальним процесуальним законом заходи і розроблені криміналістикою методи. Неабияке значення у цій діяльності відіграють спеціальні знання, потреба у використанні яких виникає, коли вирішення стратегічних і тактичних завдань розслідування перебуває за межами професійної компетенції представників сторони обвинувачення та суду. З огляду на механізм кримінально-протиправної діяльності, типовим під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством, є використання спеціальних знань, зокрема економічних, бухгалтерських, лінгвістичних, психологічних і психіатричних, медичних знань тощо.

Тому для впровадження ефективного та якісного реформування механізмів забезпечення економічної безпеки, захисту інтересів суб'єктів господарювання, потрібен ґрунтовний аналіз наявних проблем і подальше запровадження необхідних змін як на нормативному рівні, так і в контексті вдосконалення правозастосовної діяльності в межах проблематики використання спеціальних знань. Викладене сукупно засвідчує актуальність обраної теми та вказує на необхідність розроблення її наукового забезпечення.

Проблеми теорії криміналістичної методики та окремі аспекти розслідування певних видів кримінальних правопорушень, використання у правозастосовній діяльності науково-технічних засобів та інших напрямів протидії злочинності, зокрема й економічній, розкриті у працях Л. Аркуші, А. Волобуєва, І. Вороніна, Г. Грамовича, Г. Грановського, М. Даньшина, А. Дулова, В. Журавля, І. Загороднього, А. Коваленка, В. Коваленка, І. Когутича, О. Колесніченка, В. Колмакова, В. Коновалової, В. Кузьмічова,

В. Лукашевича, О. Одерія, О. Пчеліної, В. Пчолкіна, О. Саїнчина, М. Селіванова, Р. Степанюка, В. Стратонова, В. Тіщенко, К. Чаплинського, С. Чернявського, Ю. Черноус, В. Шевчука, В. Шепітька, М. Шепітька, М. Щербаковського, Б. Щура, В. Юсупова, О. Юхна та ін.

Комплексному дослідженню проблематики використання спеціальних знань у кримінальному провадженні присвячені монографічні праці В. Галагана, В. Гончаренка, І. Гори, В. Гусєвої, А. Іщенко, Н. Клименко, М. Костицького, О. Мотляха, Г. Надгорного, І. Петрової, І. Пирога, В. Реваки, Б. Романюка, М. Сегая, В. Семенова, З. Соколовського, Е. Сімакової-Єфремян, А. Тимчишина, В. Шерстюка, М. Щербаковського та ін. Особливості їх використання під час розслідування певної категорії кримінальних проваджень проаналізовані в роботах Г. Бідняк, В. Бондара, В. Діденка, І. Галдецької, Є. Ковалевської, Ю. Ковальова, Н. Косміної, П. Кравчука, І. Куриліна, А. Лазебного, Є. Лук'янчикова, А. Мировської, А. Таранової, Н. Тимофєєвої, С. Торопова, Д. Хомича, О. Шевченка, О. Шрамка, А. Шульженко, В. Ящука та ін. Незважаючи на значний внесок науковців щодо розроблення проблематики криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень, варто констатувати відсутність на даний час системного дослідження питань, пов'язаних із використанням спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством.

Дана тема дисертаційного дослідження була обрана здобувачем виходячи з викладеного вище та власного бачення розв'язання низки актуальних питань з означеної проблематики, яка включає правові, організаційні та наукові сторони використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством.

Слід позитивно оцінити той факт, що здобувач обрану тему дисертаційної роботи розробляв відповідно до положень: Стратегії національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни» (затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020), Стратегії зовнішньополітичної діяльності України, Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки, а також Комплексного стратегічного плану реформування органів

правопорядку на 2023–2027 роки. Крім того, обрана проблематика корелює з Цілями сталого розвитку України до 2030 року та Глобальними цілями сталого розвитку ООН на період 2016–2030 років, спрямованими на утвердження верховенства права, забезпечення доступу до правосуддя та зміцнення інституційної спроможності держави. Тематика дослідження також відповідає зобов'язанням України як члена Ради Європи, визначеним у Плані заходів з їх виконання, а також Переліку пріоритетних напрямів наукових досліджень і розробок на період дії воєнного стану та наступний рік після його припинення, що зумовлює її особливу актуальність в умовах сучасних безпекових викликів. Тема дисертації затверджена рішенням Вченої ради Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України (протокол про зміну тем від 25 грудня 2024 р. № 17). Наведене вище свідчить про зв'язок обраної теми дисертації з тематикою наукових програм і планів.

Наукова новизна отриманих результатів досліджень здобувача обумовлена тим, що за характером і змістом розглянутих питань дисертація є першим в Україні комплексним науковим дослідженням проблематики використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством, відповідно до чинного кримінального процесуального законодавства. У результаті дослідження сформульовано низку нових наукових положень і висновків, запропонованих особисто здобувачем. На переконання рецензента необхідно звернути увагу на ті положення, які відповідають критеріям наукової новизни:

уперше:

– обґрунтовано цілісну криміналістичну модель використання спеціальних знань у розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством;

– доведено, що ядро доказування у провадженнях щодо реєстраційного рейдерства становить «експертна тріада» (судово-економічна експертиза, судово-почеркознавча експертиза та технічна експертиза документів), сукупне застосування якої забезпечує встановлення економічного змісту змін у

правах/активах, персоніфікацію виконавця рукописних реквізитів і визначення технології фальсифікації документів;

– визначено системоутворююче значення судової експертизи у кримінальних провадженнях щодо рейдерства та обґрунтовано концепцію триєдиного експертного забезпечення (економічного, почеркознавчого та технічного документознавчого напрямку) як найбільш результативної моделі встановлення фактичних обставин у справах цієї категорії;

– доведено можливість розгляду зразків почерку як матеріальних об'єктів дослідження та обґрунтовано допустимість їх використання поза межами заборони самообмови, що формує підґрунтя для подолання протидії доказуванню у рейдерських провадженнях;

– визначено особливості формування наукової доктрини застосування спеціальних знань у розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством, із виокремленням етапів її становлення та еволюції;

– надано характеристику сучасним підходам до розуміння ролі АРМА у рейдерських провадженнях: консультативний потенціал агентства обґрунтовано як інструмент збереження економічної цінності активів і протидії їх втраті, що доповнює доказування управлінсько-економічною складовою, зокрема у транскордонних схемах;

удосконалено:

– розуміння механізму рейдерства як цілісної, ієрархічно впорядкованої системи взаємопов'язаних криміналістично значущих елементів злочинної діяльності та чинників об'єктивної дійсності; конкретизовано його структурні компоненти й обґрунтовано, що пізнання такого механізму у правозастосовній діяльності забезпечується інтегрованим застосуванням спеціальних знань різних галузей;

– класифікацію форм використання спеціальних знань у кримінальному провадженні щодо рейдерства з урахуванням співвідношення процесуальних і непроцесуальних форм, їх доказового потенціалу та функціонального призначення;

– наукові положення щодо організаційних і тактичних засад залучення

спеціаліста на стадії досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством;

- підходи до техніко-криміналістичного забезпечення слідчих (розшукових) дій у провадженнях досліджуваної категорії, з акцентом на забезпечення якості первинної фіксації доказової інформації та збереження цифрових слідів;

- методичні рекомендації щодо підготовки та призначення судових експертиз у справах про рейдерство з метою підвищення узгодженості експертних досліджень, репрезентативності об'єктів і категоричності висновків експерта;

- форми процесуальної взаємодії слідчого (детектива) і спеціаліста шляхом чіткого розмежування їх функцій: слідчий здійснює процесуальне керівництво, спеціаліст забезпечує науково-технічну та методичну складову, а результативність огляду документів і цифрових носіїв залежить від їх узгодженої взаємодії;

- підхід до організації експертного забезпечення у справах про рейдерство шляхом розроблення алгоритму підготовки до призначення експертиз (визначення тактичної мети, добір об'єктів і порівняльних матеріалів, формулювання чітких запитань без підміни правової оцінки, узгодження періодів/вихідних даних між експертизами, перевірка методичної обґрунтованості);

- ідею оцінювання ревізій/аудитів у рейдерських справах: обґрунтовано, що їх результати слід розглядати як економічну модель події, а не як самодостатній доказ, і що вони підлягають процесуальній перевірці та підтвердженню іншими джерелами доказів.

дістали подальшого розвитку:

- ідея криміналізації рейдерства як інструменту протидії цьому суспільно небезпечному явищу й усунення причин і умов, що сприяють реалізації відповідних кримінально-протиправних дій;

- підхід щодо механізму рейдерських посягань як логічно вибудованої системи підготовки, вчинення та приховування злочину, яка охоплює

підроблення документів, удавані/нікчемні правочини, незаконні реєстраційні дії, втручання в державні електронні реєстри та легалізацію активів;

– наукові уявлення про необхідність системного залучення економічних, криміналістичних і техніко-юридичних знань із уточненням ролі консультації спеціаліста як проміжної ланки між отриманням орієнтуючої інформації та формуванням процесуальних джерел доказів; показано, що вона визначає якість доказування через урахування слідчої ситуації, особливостей слідчої (розшукової) дії, вибору об'єкта вилучення, способів фіксації/збереження та формулювання завдань експертизи;

– положення щодо використання непроцесуальних форм спеціальних знань (ревізій, перевірок, аналітичних досліджень) як інструментів інтелектуального забезпечення доказування, що потребують подальшої процесуальної легалізації;

– підхід до розуміння судових експертиз у справах про рейдерство не лише як засобу ретроспективного встановлення фактів, а й як інструменту виявлення типових вразливостей корпоративного управління та фінансового контролю з превентивною метою;

– криміналістичні рекомендації щодо необхідності раннього залучення спеціалістів з документознавства, почеркознавства, економіки/аудиту, землевпорядкування та у сфері комп'ютерних технологій;

– теоретичні положення щодо забезпечення процесуальної стійкості доказів в умовах цифровізації кримінального провадження та зростання протидії доказуванню з боку організованих груп;

– підходи до «цифрової гігієни» як елементу тактики доказування: доведено, що ключові процесуальні ризики зумовлені помилками первинної фіксації, втратою метаданих, порушенням цілісності носіїв і ланцюга збереження; у зв'язку з цим консультації ІТ-спеціалістів обґрунтовано як обов'язковий елемент роботи з цифровими слідами та реєстрами;

– підходи до інтеграції непроцесуальних форм спеціальних знань у доказування: ревізійно-аудиторські процедури, перевірки за обліками, попередній аналіз і консультації обґрунтовано як інтелектуальне забезпечення

формування версій, визначення «точок вилучення» доказів і оптимізації часу за умови подальшої процесуальної легалізації результатів.

Отже, зазначені вище й інші положення, висновки та рекомендації, викладені в дисертації Богдана Чалого, свідчать про належний рівень новизни даної наукової праці.

Наукову обґрунтованість положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджено відповідністю змісту роботи поставленій меті. Здобувач цілком слушно визначив об'єкт, предмет і завдання дослідження. Методологія наукової роботи визначена на підставі системного підходу, що обумовлений специфікою теми дослідження і передбачає використання комплексу загальнонаукових і спеціальних методів пізнання, якими оперують у правовій науці. Методи були застосовані у взаємозв'язку, що в кінцевому підсумку сприяло забезпеченню всебічності, повноті й об'єктивності наукових пошуків, коректності й несуперечливості висновків. Здобувачем проаналізовано суттєвий масив наукових праць вітчизняних та іноземних вчених і практиків у досліджуваній галузі (філософія, логіка, соціологія, загальна теорія держави та права, кримінальне право, кримінальний процес, криміналістика, судова експертиза тощо).

Емпіричну основу дослідження становлять матеріали кримінальних проваджень щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством, статистичні й аналітичні дані органів досудового розслідування, прокуратури, судів, експертних установ, а також результати узагальнення судових рішень, оприлюднених у Єдиному державному реєстрі судових рішень. Проаналізовано 238 вироків, ухвалених за ст.ст. 115, 187, 189, 191, 205-1, 206, 206-2, 218-1, 219, 231, 355-358, 361, 362, 364-366 КК України, що свідчить про надійність емпіричної бази дисертації Богдана Чалого, забезпечуючи достовірність отриманих результатів.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність загалом, оформлення також складають позитивне враження. За змістом і структурою дисертація побудована логічно й послідовно складається з анотації, переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, що складаються з десяти підрозділів, висновків, списку

джерел посилань (201 найменування), додатків. Стиль викладення матеріалу — науковий, із застосуванням правил сучасного українського правопису.

У першому розділі «Загальні питання використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством» здобувач здійснив аналізування сучасного концепту розуміння рейдерства та його механізму; історико-теоретичних передумов та сучасних наукових концепцій використання спеціальних знань у розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством; окреслив поняття, сутність і форми спеціальних знань, що реалізуються у кримінальних провадженнях щодо рейдерства, та правові й організаційні засади застосування спеціальних знань у кримінальному судочинстві. На підґрунті проведеного дослідження сформульовано відповідні висновки. Пригортають увагу такі положення:

– дисертантом запропоновано розглядати механізм рейдерства, як впорядковану, внутрішньо структуровану систему взаємодії криміналістично значущих елементів злочинної діяльності з чинниками об'єктивної дійсності, пізнання якого у правозастосовній діяльності дозволяє встановити закономірності формування й реалізації злочинного умислу, логіку вчинення протиправних дій, причинно-наслідкові зв'язки між їх окремими елементами, а також сформувати науково обґрунтовану криміналістичну модель протиправної діяльності із характеристикою кожного його елемента;

– здобувачем доведено, що механізм учинення рейдерських посягань формується як результат взаємодії низки елементів, серед яких: обстановка вчинення злочину, предмет посягання, особа злочинця, засоби вчинення правопорушення, сліди, поведінка потерпілих і третіх осіб, а також причинно-наслідкові зв'язки між діями правопорушника та настанням злочинного результату. Саме останній елемент – кореляція між умислом, діями та результатом, дозволяє ефективно відтворити повну логічну картину злочинної діяльності та виявити її приховані аспекти;

– автором обґрунтовано, що суспільна небезпека кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством, полягає в тому, що воно не лише порушує права окремих суб'єктів господарювання, а й дестабілізує економічне

середовище, погіршує інвестиційний клімат, формує недовіру до правової системи та державних інститутів. Тому протидія цьому явищу повинна здійснюватися комплексно – із вжиттям відповідних заходів на рівні політики держави у правоохоронній, судовій, антикорупційній та інформаційній сфері, а також із впровадженням самозахисних механізмів з боку бізнесу та громадян.

Другий розділ «Окремі форми використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством» містить інформацію щодо: отримання консультаційної допомоги спеціаліста під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством; техніко-криміналістичного забезпечення проведення слідчих (розшукових) дій; організаційних засад застосування непроцесуальних форм спеціальних знань у кримінальному судочинстві. Застосування методів наукового пізнання в контексті вивчення й аналізування нормативних і теоретичних положень, а також емпіричних матеріалів, дозволило здобувачу встановити, що застосування спеціальних знань є невід'ємною складовою доказування у кримінальних провадженнях щодо рейдерства. Серед найважливіших результатів, отриманих на підставі проведеної наукової розвідки рецензент виокремлює такі:

- визначено, що вибір форми залучення спеціальних знань (процесуальної, непроцесуальної чи змішаної) зумовлюється метою їх застосування; доказовим значенням очікуваних результатів; процесуальним статусом суб'єкта та специфікою слідчої ситуації, що унеможлиблює існування універсальної моделі їх використання;

- доведено, що у кримінальних провадженнях про рейдерство пріоритетне значення має консультаційна участь спеціалістів під час огляду та у сфері техніко-криміналістичного дослідження документів, почеркознавства, економіки, бухгалтерського обліку та інформаційних технологій, що зумовлено домінуванням документальних і цифрових слідів у структурі доказової інформації;

- встановлено, що у кримінальних провадженнях рейдерської спрямованості консультаційна допомога спеціаліста має не допоміжний, а

системоутворюючий характер, оскільки саме вона забезпечує оперативне «вирівнювання компетентностей» сторони обвинувачення у складних слідчих ситуаціях і мінімізує ризики втрати доказів на початковій стадії розслідування;

– акцентовано, що техніко-криміналістичне забезпечення слід розглядати не лише як сукупність технічних засобів, а як системний механізм, що включає правове, організаційне, науково-методичне й інформаційно-довідкове забезпечення проведення слідчих (розшукових) дій. Наголошено, що техніко-криміналістичне забезпечення у справах про рейдерство має бути орієнтоване на документально-цифрову природу посягання: пріоритетом є засоби фіксації та аналізування документів, відтисків, підписів і цифрових артефактів, а також стандарти документування застосованих технічних засобів у протоколах і додатках як умова допустимості доказів;

– обґрунтовано необхідність цифрової трансформації техніко-криміналістичного забезпечення, зокрема, шляхом упровадження сучасних засобів фото- та відеофіксації, програмно-комп'ютерних комплексів, інструментів цифрової криміналістики та спеціалізованих мобільних рішень для підтримки слідчої діяльності.

У третьому розділі «Залучення експерта до розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством» на підставі вивчення й критичного аналізування теоретичних напрацювань, а також узагальнення результатів правозастосовної, судової та експертної практики, здобувачем сформульовано низку науково обґрунтованих положень щодо реалізації такої процесуальної форми застосування спеціальних знань, як судова експертиза, з урахуванням специфіки кримінальних правопорушень рейдерської спрямованості. Позитивне враження справляє те, що проведене дослідження дозволило автору:

– довести, що судові експертизи в кримінальних провадженнях щодо рейдерства мають системоутворююче значення, оскільки саме вони забезпечують встановлення тих фактичних обставин, які не можуть бути достовірно з'ясовані процесуальними засобами без застосування спеціальних знань;

– обґрунтувати, що центральну (визначальну) частину доказів у

провадженнях щодо рейдерства формують три взаємопов'язані напрями експертного забезпечення: судово-економічна експертиза, судово-почеркознавча експертиза та технічна експертиза документів, оскільки їх сукупне застосування дозволяє одночасно вирішити ключові завдання доказування. Саме трикутник «фінанси – виконавець – матеріальний носій» найточніше відтворює типовий механізм рейдерських посягань, у яких протиправне переоформлення прав завуальоване під формально легальні правочини, транзакції тощо;

– наголосити, що негативно на вирішення експертних завдань позначаються така обставина, як надання копій документів, особливо низької якості; це є одним із ключових чинників втрати доказового потенціалу висновків експерта у справах про рейдерство. Тому науково й практично виправданим є пріоритет подання оригіналів документів, належне вилучення, упакування, опис стану носія та забезпечення безперервності ланцюга збереження;

– встановити, що якість доказу та його належність і допустимість прямо залежать від дій, реалізованих на етапі підготовки до призначення експертиз; запропоновано алгоритм дій, що має включати етап підготовки до призначення експертизи;

– акцентувати, що розслідування рейдерських кримінальних правопорушень потребує не епізодичного, а системного експертного забезпечення, оскільки найвищу доказову ефективність забезпечує модель, де: судово-економічна експертиза встановлює економічну реальність і шкоду; почеркознавча – персоніфікує рукописні реквізити та виявляє підроблення; технічна експертиза документів – розкриває технологію фальсифікації носіїв.

Отже, наведені положення засвідчують, що поставлена дисертантом мета досягнута, завдання вирішені, а основні результати – представлено в розгорнутих та аргументованих висновках. У свою чергу, це підтверджує завершеність, актуальність і самостійність дисертаційного дослідження Богдана Чалого й успішне розв'язання ним важливої наукової проблеми.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових публікаціях, зарахованих з теми дисертації, підтверджено достатністю їх відображення у фахових наукових виданнях України. Зміст і характер публікацій відповідають вимогам МОН України. До того ж, Богдан Чалий має достатній рівень апробації результатів дисертації, про що свідчить кількість виступів із доповідями на міжнародних науково-практичних конференціях. Загалом, основні результати дисертаційного дослідження викладено у шести наукових працях, у тому числі трьох наукових статтях, опублікованих у наукових виданнях України, визнаних фаховими з юридичних наук, а також у трьох тезах наукових доповідей на науково-практичних конференціях.

Відсутність порушення академічної доброчесності підтверджено результатами аналізування дисертаційного дослідження Богдана Чалого, який чітко окреслив коло власних досліджень, а під час використання в роботі наукових результатів, ідей, думок і матеріалів інших авторів, зробив відповідні посилання. Усі публікації Богдана Чалого мають одноосібне авторство. Не вбачаємо також реального або потенційного конфлікту інтересів щодо здобувача, його наукового керівника та іншого члена разової ради.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що їх можна використовувати в науково-дослідній роботі, законотворчій діяльності, правозастосуванні й освітньому процесі, що підтверджено відповідними актами впровадження.

Зазначене вище є підставою для позитивної оцінки дисертації Чалого Богдана Юрійовича «Використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством» як самостійного наукового дослідження з актуальної і важливої для науки кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи проблеми. Дисертація відображає всі основні положення та висновки проведеного дослідження, є граматично витриманою та логічно структурованою науковою працею.

Дискусійні положення та зауваження. Попри загальну високу оцінку теоретичного рівня дисертації та практичного значення сформульованих Богданом Чалим наукових висновків і рекомендацій, окремі її положення

мають дискусійний характер і вимагають додаткового обґрунтування під час захисту. Серед них, зокрема, такі:

1. У підрозділі 1.1 дисертації (с. 38-66) значну увагу приділено теоретичним підходам до розуміння механізму рейдерства та його криміналістичної характеристики. Водночас, на нашу думку, обсяг аналізування окремих загальнотеоретичних положень (зокрема, щодо типології рейдерства та його місця у системі економічної злочинності) міг бути оптимізований шляхом більш детального висвітлення рівня наукового розроблення проблем використання спеціальних знань саме в економічних злочинах і кримінальних провадженнях рейдерської спрямованості, що безпосередньо відповідає предмету дослідження.

2. У дисертації обґрунтовано виокремлення процесуальних, непроцесуальних і змішаних форм використання спеціальних знань (с. 121). Разом із тим, концепція «змішаної» форми використання спеціальних знань, яка має важливе значення для розслідування рейдерських кримінальних правопорушень, досліджується у межах підрозділу, присвяченого непроцесуальним формам, що дещо ускладнює сприйняття її самостійного наукового змісту. На нашу думку, зазначене питання заслуговує на більш широке аналізування у межах окремого підрозділу.

3. Автор обґрунтовано звертає увагу на проблеми легалізації результатів ревізій і перевірок у кримінальному провадженні щодо рейдерства, зокрема в контексті їх потенційного використання у доказуванні (с. 146-163). Водночас попри позитивні аспекти, слід звернути увагу на те, що у дисертації відсутні конкретні пропозиції щодо внесення змін до кримінального процесуального законодавства, спрямовані на нормативне врегулювання відповідних процедур. На нашу думку, формулювання таких пропозицій могло б посилити прикладний характер дослідження.

Однак, висловлені зауваження не впливають на загальну високу оцінку дисертаційної роботи Богдана Чалого, оскільки характеризують складний характер й актуальність теми дослідження, а здійснений автором науковий пошук заслуговує на підтримку.

Висновок: дисертаційне дослідження є самостійною кваліфікаційною науковою працею, яка виконана здобувачем особисто, містить нові науково обґрунтовані результати у сфері правничої науки, що у сукупності вирішують важливе науково-прикладне завдання з вивчення проблем розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством, і використання його результатів під час досудового розслідування.

Зміст дисертації Чалого Богдана Юрійовича «Використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством» відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а також Вимогам до оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами), а її автор – Чалий Богдан Юрійович, за результатами успішного захисту, – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент

Головний науковий співробітник

ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»

доктор юридичних наук, професор

Ірина ПЕТРОВА

Особу та підпис Ірини Петрової засвідчую.

*Завідуючий
відділу кадрів*

Євген ТРАПАНЕНКО